

'וישם בארון במצרים' – כוחו של יוסף כמכין השיעבוד והגאולה.

אני רוצה להתחיל דווקא ממש מהסוף של פרשת ויחי, התורה שם אומרת "ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלקים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב: וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמתי מזה: וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אתו וישם בארון במצרים".

אז כאן בעצם יש לנו את השבועה לפני פטירתו של יוסף שהשבטים יעלו את עצמותיו לארץ ישראל ואז אחרי שהוא נפטר, "ויחנטו אתו וישם בארון במצרים". מה בדיוק קרה עם הקבורה של יוסף ואיפה בדיוק במצרים שמו את הארון של יוסף, יש כאן כמה דעות מאוד מעניינות בחז"ל. כתוב במדרש¹ ככה 'ויחנטו אותו וגו'. ר' נתן אומר חנטוהו כדרך המלכים וקברוהו בקפיטולין של מצרים בין המלכים'. קברו אותו בקפיטול, בין המלכים. 'ויש אומרים עשו לו ארון של מתכת ושיקעוהו בנילוס. ולמה כן? לפי שבתחילה היה נקבר בשדה אחד ונתברך כל השדה בשבילו' כשהיה קבור שם. 'כשראוהו אחרים גנבוהו משם ונשאוהו וקברוהו בשדותיהם כדי שיתברכו. נשמע למלכות', התברר שיש איזה ארון קבורה שכל פעם עובר משדה לשדה, 'אמרו חכמי פרעה מצרים אינה שותה אלא מימי נילוס קיברו אותו בנילוס ונתברך בזכותו'. זאת הייתה העצה, כך נרוויח את כל השדות. 'מיד עשו לו ארון של מתכת ושיקעוהו בנילוס כדי שלא יבוא עליהם רעב'. טוב, זה נכס לאומי. 'ורבנין אמרין', ונותנים הסבר אחר לזה, 'בשעה ששמעו מצרים שכך השביע יוסף לאחיו שלא יוכלו לעלות ממצרים אלא עד שיעלוהו עמהם, אמרו החרטומים לפרעה, רצונך שלא תעלה אומה זו מכאן לעולם?' יש לנו עצה – 'מיד עשו לו ארון של עופרת של ה' מאות ככרים והשליכוהו בתוך נילוס. כשראו ישראל כן אמרו ווי, אין אנו נגאלין לעולם'. אנחנו הרי לא יכולים לצאת בלי הארון והארון מוטבע, שקוע בתוך הנילוס, לא נצא מפה. 'הה"ד ויישם בארון במצרים, וי שהושם בארון'. היה על זה ווי גדול מאוד.

אז בעצם ראינו שתי דעות. דעה אחת אומרת שקברו אותו בקפיטולין של מצרים בין המלכים, דעה שנייה אומרת ששיקעו אותו בנילוס או בגלל הברכה שבשדות או כדי שעם ישראל לא יצאו משם לעולם.

ממשיך המדרש ואומר 'וכיצד מצאו משה?' כשהגיע זמן יציאת מצרים איך מצא משה את הארון. 'רבי יהודה אומר בתוך פלטרין של מלכים היה יוסף קבור בקבורת המלכים והוציאו משם'. ר' יהודה סבר כמו הדעה של ר' נתן שקברו אותו בקפיטולין של מצרים בין המלכים. 'וזה תימה גדול. יש לך אדם שמכיר בין עצמות אדם לעצמות בהמה ובין עצמות ישראל לעצמות גויים? אמור מעתה

¹ בראשית רבתי, ויחי, עמ' 263

מניין היה מכירן, אלא אמרו משה כשנכנס לתוך פלטרין של מלכים היה מריח ריח ארונו של יוסף כריח העולם הבא. אמר בוודאי אלו עצמות יוסף'. אתם מבינים שמדובר פה על דברים שהם קצת יותר רוחניים. 'ורבנין אמרי הלך משה ועמד על קברי המלכים ואמר יוסף יוסף הגיעה השעה שהקב"ה גואל את ישראל והשכינה וישראל מעוכבין בשבילך וענני כבוד. אם אתה מודיע את עצמך מוטב ואם לאו אנו נקיים משבועתך'. או שתיתן סימן, או שאנחנו נקיים. 'מיד נזדעזע ארונו של יוסף ונטלו משה. ועל דעתיה דמאן דאמר בנילוס נשקע ארונו', לפי הדעה השנייה ששיקעו את הארון שלו בנילוס, 'היה משה מסבב את העיר למצוא ארונו של יוסף ולא היה מוצאו. אמרו שרח בת אשר נשתיירה באותו הדור ופגעה במשה', פגשה את משה 'ואמרה לו אדוני משה למה אתה עיף ויגע? אמר לה שלושה ימים ושלושה לילות סיבבתי את העיר למצוא ארונו של יוסף ואיני מוצאו. אמרה לו בוא ואראך היכן הוא. הוליכו אותו לנילוס, אמרה לו במקום הזה השליכוהו המצריים במים כדי שלא יוכל אדם להוציאו משם לעולם ולא ייגאלו לעולם. מיד עמד משה על שפת הנהר ואמר יוסף יוסף, אתה יודע היאך השבעת את אחיך, תן כבוד לאלוקי ישראל ולא תעכב גאולתן של ישראל, מעשים יש לך' – יש לך זכויות, 'בקש רחמים לפני בוראך ועלה מן התהומות. מיד התחיל ארונו של יוסף להיות מפעפע ועולה מן התהומות כקנה. נטלו משה על כתפיו ונשאו. ויש אומרים נטל משה צרור וזרק לתוכו וצעק ואמר יוסף יוסף הגיעה השבועה שנשבע הקב"ה לאברהם שהוא גואל את בניו, נקיים אנו משבועתך אם אין אתה מעלה עצמך. מיד צף ארונו של יוסף ונטלו משה. ואל תתמה' – איך יכול להיות ארון כל כך כבד של מתכת צף ועולה למעלה, 'הרי הוא אומר ויהי האחד מפיל הקורה וגוי' ויצף הברזל', הסיפור עם אלישע, 'והלא דברים קל וחומר ומה אלישע תלמידו של אליהו הציף הברזל קל וחומר לרבו של אליהו שיכול להציף את הברזל'. משה רבנו. 'ויש אומרים טס של זהב נטל וכתב שם המפורש וחקק בו צורת שור על שם יוסף שנקרא שור, בכור שורו, וצעק ואמר עלה שור עלה שור. מיד צף ארונו של יוסף ונטלו משה'. זו הדעה השנייה. 'אמרו מיכה היה שם ונטל את הטס וכשעשה אהרן אותו מעשה', את מעשה העגל, 'נטל מיכה את אותו טס והשליכו לאש ואמר עלה שור עלה שור', כמו שהוא ראה שמשה רבנו עשה, 'ויצא אותו עגל מן האש מכוח שם המפורש שחקק בו'.

אז יש לנו בעצם שתי מחלוקות. דבר ראשון השאלה היא איפה בדיוק נקבר יוסף, האם בין המלכים או בנילוס. והמחלוקת השנייה היא באיזו צורה בדיוק הוציאו את יוסף. הדעה הראשונה שאומרת שיוסף נקבר בין המלכים היא דעה מאוד הגיונית. הרי יוסף סוף כל סוף היה שליט על כל מצרים, המשנה למלך – לאמתו של דבר פרעה עצמו אמר שהכל כפוף ליוסף, אז ברור שהוא ייקבר בין המלכים. אבל הדעה שאומרת שיוסף נקבר בנילוס זה כבר מאוד מוזר. מה פתאום לשים אותו בנילוס. אז המדרש מסביר שהסיבה לכך הייתה או כדי שהשדות יתברכו או כדי שעם ישראל יישארו

במצרים. ואנחנו רואים שיש איזה קשר מהותי בין יוסף לבין הנילוס. עד כדי כך שר' משה זכות כתב בספר אם לבינה שינילוס' בגימטריא עולה יוסף². רואים שיש כאן קשר מהותי בין יוסף לבין הנילוס והשאלה היא מה הקשר ביניהם.

עוד דבר – בסוף המדרש שראינו שאותו טס שהעלה את ארונו של יוסף שהיה כתוב עליו עלה שור עלה שור, הוא גם הטס שגרם לעגל לצאת. אז שור ועגל הם קרובי משפחה באיזושהי צורה, אבל יוסף וחטא העגל הם ודאי לא קרובי משפחה. אז השאלה היא איך מבינים את הדבר הזה. ופה אני אוסיף משהו במאמר מוסגר – יש לנו עוד מישהו מצאצאיו של יוסף שגם כן חטא בעגל, לא בעגל אחד אלא בשני עגלים – ירבעם. יש פה משהו שצריך להבין בסיפור הזה.

הדבר המעניין הוא שאם אנחנו מסתכלים לאורך הפרשות האחרונות – פרשת מקץ, פרשת ויגש – אז אנחנו רואים בעצם שיוסף בונה את מלכות מצרים. הופך אותה ממקום רעב למעצמה כלכלית אדירה, ולא רק זה אלא שהגמרא אומרת בסוף מסכת פסחים שיוסף הפך את מצרים למעצמה הכלכלית העשירה ביותר שהייתה בעולם. זה היה עושר אדיר שיוסף צבר. הרי כולם באים מכל העולם העתיק למצרים כדי לקנות שם אוכל. יוסף הופך את מצרים למעצמה ובונה אותה, ומה שרואים פה במדרש, וזו הנקודה שבה אני רוצה להתעמק, זה שיוסף בונה את מצרים לא רק בחייו, אלא הוא בונה אותה גם אחרי מותו. זה מה שאומר המדרש, משום שכשמים את ארונו של יוסף בשדה מסוימת זה גורם לה להתברך, ואז משקעים את ארונו בנילוס כדי שמצרים כולה תתברך, זה אומר שיוסף ממשיך את העוצמה הכלכלית של מצרים גם אחרי שהוא נפטר. בזכותו של יוסף העסק הזה מחזיק מעמד. עכשיו, זה לא רק מבחינה פיזית-כלכלית יוסף בונה את מצרים גם אחרי מותו, אלא גם מבחינת המעמד, נקרא לזה המעמד הרוחני – וזה הנושא של השיעבוד של כלל ישראל. הרי הדרך להשאיר את עם ישראל במצרים הייתה על ידי זה שמשקעים את הארון של יוסף בנילוס, ויוסף בעצם מחזיק את עם ישראל בתוך מצרים. זו המשמעות של המדרש. עד כדי כך שהיה צריך מעשה ניסים שהארון שלו יצוף, אבל באופן טבעי – ויישם' בארון, ויי ברגע שהארון של יוסף מושקע בתוך הנילוס. אז מה הכוונה? מה זאת אומרת? (1615) יוסף בונה את מלכות מצרים? הוא בונה את העובדה שעם ישראל יישארו משועבדים במצרים? לא נראה לי שיוסף היה שמח על זכויות כאלו. זה תיק לא סימפטי שאנחנו תופרים ליוסף.

האמת היא שאם אנחנו נסתכל אנחנו נראה שיוסף בנה את מצרים גם בעוד איזשהו רובד. אומרת התורה בתחילת פרשת יתרו³; "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים: עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים כי בדבר אשר זדו עליהם".

² אם לבינה, אות י'.

³ שמות י"ח, יו-י"א.

מה היה הדבר הגדול הזה? מה זה 'עתה ידעתי'? על מה? הפסוק הקודם מדבר על יציאת מצרים. מה כל כך גדול בזה? אומר הילקוט שמעוני⁴ 'עתה ידעתי כי גדול ה' אמר מתחילה לא עבד יכול לברוח ממצרים ועכשיו הוציא המקום ששים רבוא בני אדם ממצרים לכך נאמר כי גדול ה'". היה ברור שאף אחד לא יכול לצאת ממצרים. אין לצאת, מי שיוצא יורים בו. באמת היה סיפור כזה עם בני אפרים שרצו לצאת מוקדם יותר וכולם נשחטו שם. זה דבר אחד שהיה במצרים. אבל יחד עם זה היה דבר אחד מאוד מוזר במצרים, היה שבט שלם שהיה משוחרר לגמרי מהשיעבוד, שבט לוי, וזה פלא. במדרש⁵ על הפסוק "ויאמר אלהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלתיכם", אומר ר' יהושע בן לוי 'שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך אמר להם פרעה בשביל שאתם פנוים אתם אומרים נלכה ונזבחה לאלהינו לכו לסבלותיכם'. זה כל כך מוזר. בתוך הבית עבדים הזה איך יכול להיות ששבט שלם משוחרר? מסתובבים חופשי? זה נראה שלפרעה אין מה לעשות עם זה. אז הסיפור הזה התחיל לא פחות ולא יותר מאשר אצל יוסף. בפרק מ"ז "ולחם אין בכל הארץ כי כבד הרעב מאד ותלה ארץ מצרים וארץ כנען מפני הרעב: וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר אשר הם שברים ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה: ויתם הכסף מארץ מצרים ומארץ כנען ויבאו כל מצרים אל יוסף ולאמר הבה לנו לחם ולמה נמות נגדך כי אפס כסף: ויאמר יוסף הבו מקניכם ואתנה לכם במקניכם אם אפס כסף: ויביאו את מקניהם אל יוסף ויתן להם יוסף לחם בסוסים ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וינהלם בלחם בכל מקניהם בשנה ההיא: ותתם השנה ההיא ויבאו אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא נכחד מאדני כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה אל אדני לא נשאר לפני אדני בלתי אם גויתנו ואדמתנו: למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו קנה אתנו ואת אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה ותן זרע ונחיה ולא נמות והאדמה לא תשם: ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו מצרים איש שדהו כי חזק עליהם הרעב ותהי הארץ לפרעה". אתם מבינים שכל מצרים נהפכת להיות שייכת לאדם אחד, היא שייכת לפרעה. לבית המלוכה. אבל זה בית עבדים במובן כזה שאין לך איך לברוח מזה מכיוון שכולם קנויים לפרעה. אבל יחד עם זה "רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה על כן לא מכרו את אדמתם: ויאמר יוסף אל העם הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה הא לכם זרע וזרעתם את האדמה... ויאמרו החיתנו נמצא חן בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה: וישם אתה יוסף לחק עד היום הזה על אדמת מצרים לפרעה לחמש רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה". מה בעצם יוסף עושה? יוסף בונה כאן איזושהי מין מערכת והמערכת הזו אומרת כך – כולם עבדים ועד כדי כך שהם עבדים שיוסף יכול להרשות

⁴ ילקוט שמעוני, יתרו, רמ"ז.

⁵ שמות רבה פרשה ה', ט"ז.

לעצמו לטלטל אותם ממקום למקום, הבית שלכם לא שלכם, השדה שלכם לא שלכם, אבל הכוהנים – והכוונה לכוהני עבודה זרה – הם משוחררים. הבית שלהם הוא הבית שלהם. זה ברור הרי שהתבנית הזו זו התבנית שממשיכה הלאה. זאת אומרת ששבת לוי הוא בעצם מקביל לכוהנים של פרעה. מה יוסף רצה בתהליך הזה?

הכיוון שאליו אני רוצה ללכת מתבסס על פסוק אחד בתהלים במזמור ק"ה, שם יש תיאור של גלות מצרים, יציאת מצרים וכו'; "שלח לפניכם איש לעבד נמכר יוסף"⁶. שלח לפניכם איש פירושו של דבר, הקב"ה שלח לפני יעקב ובניו, לפני עם ישראל כולו, שלח לפניכם איש – ומי זה האיש הזה? 'לעבד נמכר יוסף'. יוסף הוא הדמות שנשלחת לפני עם ישראל כדי להכין את הדרך. יש כאן איזושהי שליחה בשביל סלילת דרך. יוסף נשלח למצרים כדי לסלול את הדרך, להכין אותה, למה שהולך לקרות אחר כך בגלות מצרים ועוד מעט נראה שגם ביציאת מצרים, אבל יוסף הוא זה שבעצם נשלח למצרים כדי לבנות כאן משהו. והמשהו הזה יכשיר את הקרקע בשביל השהות של עם ישראל במצרים ובשביל היציאה של עם ישראל ממצרים.

לפני שנסביר איך ומה, אני רוצה קודם כל שנראה את ההובלה אחר כך. התוספתא במסכת סוטה אומרת כך⁷; 'מיד הקיץ ארונו של יוסף ובא משה ונטלו' ומה קרה אחרי שמשה נטל? 'והיו שני ארונות מהלכין, אחד ארון קודש ואחד ארון של מת'. אתם מבינים איך נראתה יציאת מצרים? אנחנו רגילים לארון אחד, ארון הברית. לא, היו שני ארונות שהלכו אחד ליד השני, ארון הברית וארונו של יוסף. יותר מזה, עד מעמד הר סיני היה רק ארונו של יוסף. ממעמד הר סיני נוסף גם ארון הברית. 'והיו כל עוברים ושבים אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו? אמרו להם אחד ארון קודש ואחד ארון של מת. אמרו להם וכי אפשר לארון קודש להלך עם ארונו של מת?' איך זה יכול להיות? זה לא הולך ביחד. 'אמרו להם מת שמוטל בארון זה קיים מה שכתוב ומונח בארון זה'. וכיוון שכך הם יכולים ללכת ביחד. אז יציאת מצרים מי שמוביל אותה זה ארונו של יוסף. וזה גם מאוד מוזר. הארון של יוסף הוא זה שתקע את עם ישראל בתוך מצרים, והוא זה שגם מוביל את עם ישראל ביציאת מצרים, במדבר. את ההובלה הזו והשילוב בין שני הארונות אנחנו צריכים להבין, אבל זה לא רק זה. במכילתא בפרשת בשלח⁸ על קריעת ים סוף 'שמעון איש קטרון אומר בזכות עצמות של יוסף אני קורע להם את הים שנאמר ויעזב בגדו אצלו וינס החוצה וכתוב הים ראה וינס הירדן יסוב לאחור'. מה שאנחנו רואים זה שיוסף לא רק שהוא מוביל את יציאת מצרים ואת ההליכה במדבר אלא גם קריעת ים סוף זה בזכות ארונו של יוסף. אז 'שלח לפניכם איש לעבד נמכר יוסף' זה לכל

⁶ תהלים ק"ה, י"ז.

⁷ תוספתא סוטה פרק ד'.

⁸ מכילתא דרבי ישמעאל בשלח – מסכתא דויהי פרשה ג'.

אורך הדרך. לכל השהות במצרים, ליציאה ממצרים, לקריעת ים סוף – יוסף מוביל את כל התהליך הזה. והשאלה היא מה הפשט.

ננסה להבין כאן איזושהי נקודה שחז"ל עמדו עליה בעניינו של יוסף, ומתוך הנקודה הזו ננסה לראות את המהלך כולו. בברכה שניתנה ליוסף הפסוק אומר "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור". בן פרת יוסף בן פרת עלי עין זאת אומרת שיש כאן איזושהו שבח לעינו של יוסף. הגמרא במסכת זבחים⁹ למדה מהפסוק הזה הלכה למעשה. מהי ההלכה? ההלכה היא שכשהיו רוצים לאכול קורבנות בירושלים, בזמן שבית המקדש היה קיים, אז קודשי הקודשים היו נאכלים אך ורק בעזרה. קודשים קלים היו נאכלים בתוך החומות של ירושלים. לעומת זאת, במשכן שילה שנבנה בחלקו של יוסף שם זה לא היה מוגבל לחומות של שילה, אלא מכל מקום שאתה יכול לראות את שילה, את משכן שילה, אתה יכול לאכול. שילה הייתה על גבעה כזו ומסביב יש עמק גדול והרים שצופים עליו, ומכל מקום שהיית יכול לראות את שילה אתה יכול לאכול. הגמרא בזבחים שואלת מה המקור לזה? למה לא גם בשילה אומרים שאפשר לאכול רק בתוך החומות של שילה או של משכן שילה? אומרת הגמרא בזבחים 'רבי אבהו אמר אמר קרא בן פרת יוסף בן פרת עלי עין. עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו תזכה ותאכל כמלא עיניה'. מה פירוש? ליוסף היה כוח ראייה שהוא כוח ראייה מתוקן. מה זה אומר? 'עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו' הכוונה היא לסיפור עם אשת פוטיפר. הרי בעצם הוא יכול היה לראות מה שאינו שייך לו. ויוסף אומר לאשת פוטיפר "ולא חסך ממני מאומה כי אם אתך באשר את אשתו ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלקים". יוסף לא מוכן להסתכל על דבר שלא שייך לו. ופה בעצם תמיד, המאבק שלנו עם העיניים, עם כוח הראייה שלנו, זה תמיד השאלה האם אתה יכול לכוון את זה לאיפה שזה צריך להגיע, או שאתה לא שומר על העיניים שלך והעניים שלך מגיעות גם למקומות שהם לא אמורות להיות שם. ואצל יוסף כוח הראייה היה מתוקן. שמר על העיניים שלו, לא נתן להם ליהנות ממה שהם לא שייך אליהן. באה הגמרא ואומרת מכיוון שהמשכן, משכן שילה, נבנה בנחלה של יוסף, ואצל יוסף כוח הראייה המתוקן זה עניינו, לכן עיניים ששומרות על הגבולות שלהם יכולות להתרחב ולאכול בכל הרואה. לכן כוח הראייה של יוסף יכול להתפשט עד לכל מקום ומקום שממנו רואים את המשכן שנבנה אצל יוסף ושם אפשר לאכול את הקודשים. כוח ראייה מתוקן יכול להתפשט הלאה. כוח ראייה שהוא מקולקל לא יכול להתפשט הלאה. זה מה שאומרת הגמרא.

⁹ מסכת זבחים דף קי"ח :

בזכות הכוח הזה יעקב אבינו ברח אותו ב"בן פרת יוסף בן פרת עלי עין", יש לך את הכוח העליון ביותר של הראייה, "בנות צעדה עלי שור", הבנות היו צועדות והיו רוצות להסתכל ביופיו של יוסף.

יוסף באמת היה מאוד מתוקן, מאוד נקי מהבחינה הזו. כלפי מה הדברים אמורים?

אומרת התורה בפרשת יתרו¹⁰ "ויאמר ה' אל משה כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם: לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב לא תעשו לכם". יש פה פסוק שהוא סיבה וממילא תוצאה. 'אתם ראיתם כי מן השמים דיברתי עמכם', ולכן 'לא תעשון אתי אלקי כסף ואלוקי זהב לא תעשו לכם'. כיוון שראיתם כי מן השמים דיברתי עמכם. כלומר, זה לא רק שלא ראיתם שום דבר ולכן לא תוכלו לעשות עבודה זרה, אלא אתם ראיתם כי מן השמים דיברתי עמכם. מעמד הר סיני מבוסס על הראייה שאנחנו ראינו. "וכל העם ראים את הקולות". וכיוון שהראייה של מעמד הר סיני הייתה מתוקנת ואמתית, 'אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם', לכן "לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב". פה בעצם התורה תולה את מעמד הר סיני בשאלה האם אתה רואה כמו שצריך או לא רואה כמו שצריך. ואחרי שאנחנו רואים את זה אז אנחנו נוכל קצת להבין את הקשר ליוסף ובואו נחدد את זה.

איפה יש תיקון בין ראייה מקולקלת וראייה מתוקנת? איפה היחס הזה נמצא? בפרשת ציצית¹¹ אומרת התורה "ויאמר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת: והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלקיכם: אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים אני ה' אלקיכם". התורה מצווה על פתיל תכלת, 'והיה לכם לציצת וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'', יש מצווה לראות את פתיל התכלת, ואז אומרת התורה 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'. המושג של לא תתורו אחרי העיניים לקוח מאיפה? מתחילת אותה פרשה, פרשת שלח. "שלח לך אנשים ויתרו את הארץ". מי שעושה את הקשר בין שתי הפרשות האלו זה הספרי¹² 'אל יהי לך לבדך ילילך'. 'ילילך' זה בארמית 'לתור'. 'וכן הוא אומר ויהושע בן נון וכלב בן יפונה מן התרים את הארץ אינו אומר תרים אלא ילילים'. באונקלוס בתחילה הפרשה 'ויתורו את הארץ – ויאללון ית ארעא'. הכוונה היא ל'לתור'. 'אף שנאמר כאן ולא תתורו אחרי לבבכם אל יהי לך לבדך ילילך'. כך אומר הספרי. הקשר הזה שבין פתיל התכלת והציצית לבין המרגלים – מה זה קשור אחד לשני?

¹⁰ שמות כ', י"ט-כ'.

¹¹ במדבר ט"ו, ל"ז-מ"א.

¹² ספרי זוטא, ט"ו.

הגמרא בסנהדרין¹³ עומדת על איזושהי עובדה – מגילת איכה בנויה לפי סדר הא' ב', חוץ מהפרק האחרון – הכל הולך לפי הסדר חוץ מפי שקודם לע'. למשל "ספקו עליך כפים כל עברי דרך"¹⁴, אחר כך "פצו עליך פיהם כל אויביך"¹⁵, ופסוק אחר כך "עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו"¹⁶. הגמרא שואלת על זה 'אמר רבא אמר רבי יוחנן בשביל מה הקדים פי לעי? בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם'. זה בגלל חטא המרגלים. בואו לא נשכח – חטא המרגלים היה בתשעה באב כמו מגילת איכה שמתייחסת לחורבנות שאירעו בתשעה באב. אז יש קשר מהותי בין הדברים, ולכן חטא המרגלים נרמז כבר בסדר של הא' ב' במגילת איכה. אבל מה הכוונה שהמרגלים אמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם? אם באמת זה נכון מה שחז"ל אמרו שהמרגלים אמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם, אז חוץ מזה שזה נגד הפסוקים, אבל אם זה כך אז אני הייתי מצפה שהאות עי לא תופיע כלל במגילת איכה. אמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם זאת אומרת שלא היה שם עין בכלל. מה הכוונה שמקדימים את הפי לעי? יש פה משהו מסוג אחר.

אמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם אין הכוונה שהם לא ראו את הדבר בכלל בעיניהם. הם ראו בעיניהם, אבל הם הקדימו את הפה למה שהם ראו בעיניהם. וזאת הייתה הבעיה. אז שמעתי מר' משה שפירא שהסביר כך; תארו לעצמכם משל למה הדבר דומה, לאדם שרוצה להיכנס למקום עבודה ויש לו שם חבר טוב שנמצא שם כבר כמה שנים. והחבר הטוב אומר לו בוא אני אעשה איתך חסד כדי שלא תהיה כמו פיל בחנות חרסינה, בוא אני אסביר לך מה קורה פה. והוא מתחיל לספר לו על כל הסכסוכים שיש אחד עם השני ואיך שזה לא מדבר עם זה וכו'. נכנס העובד החדש למקום ואחרי שבועיים הוא מתקשר אליו ואומר לו תודה רבה, תודה שאמרת לי את כל זה – בלעדיך איך הייתי יודע שזה כך? האם הוא באמת עשה איתו חסד? הוא לא עשה איתו חסד. מה שקרה פה זה שאחרי שהוא נתן לך את כל ההקדמה אז ברור שזה מה שאתה ראתה. אבל מאוד יכול להיות שאם הוא לא היה נותן לך את ההקדמה הזו, יכול להיות שהיית מגיע והיית רואה דגשים אחרים לגמרי. כולנו יודעים, לכל דבר יש את הצדדים היותר טובים והפחות טובים שלו – לכל דבר ודבר. השאלה היא מה אתה רואה. הפרשנות היא זו שבעצם קבעה לעיניים מה הן הולכות לראות. אמר ר' משה שפירא זה בדיוק מה שקרה עם המרגלים. המרגלים נכנסו לארץ בידיעה שמה שהו פה לא הולך להיות חלק. עוד לפני שהם נכנסו, אז כבר משה קורא להושע בן נון יהושע – יי-ה יושיעך מעצת מרגלים'. כבר הייתה להם עצה, הם לא רצו להיכנס לארץ והם החליטו שלשם הם לא נכנסים. נשארים במדבר עם ענני הכבוד. ברגע שככה נכנסים אז זה ברור שמה שאתה רואה מתפרש בהתאם למה שחשבת.

¹³ מסכת סנהדרין דף ק"ד :

¹⁴ איכה ב', ט"ו.

¹⁵ שם, ט"ז.

¹⁶ שם, י"ז.

אז רואים רק את הנקודות הלא טובות, רואים רק את הבעיות. לכן הם נקראים 'מוציאי דיבת הארץ רעה', כי הם התמקדו בדברים השליליים ואותם הם הוציאו. זאת הבעיה. זה מה שנקרא 'הדקימו פיהם לעיניהם'. לכן הפי' קודמת לעי'. זה מה שנקרא ראייה שהיא לא מתוקנת. ראייה שהיא לא מתוקנת זה אומר ראייה שהיא מוגבלת. ראייה שהיא מוגבלת למה שהפה שלי, למה שהראש שלי חושב.

מהי הראייה המתוקנת? ראייה מתוקנת פירושו של דבר היא לראות מעבר. תראה מעבר. ברגע שאתה לא מגביל את עצמך לפרשנויות שלך, אתה לא מגביל את עצמך לעולם הקטן שלך – אז באמת אתה יכול לראות עוד הרבה הרבה מעבר. אני אומר במאמר מוסגר – אני חושב שזה חשוב לעניינים של שידוכים ודייטים. יש היום בעיה גדולה של הרבה חבריה שלא מתחננים. זה יכול לנבוע מהמון סיבות, אבל אחת הסיבות – ונפגשתי עם זה כמה וכמה פעמים, זה שהבחור מצייר לעצמו דמות מסוימת שכזו הוא רוצה כדי להקים איתה את הבית. אותו דבר מצידה. היא החליטה איך הולך להיראות אביר החלומות שלה. והבעיה בזה היא שיכול להיות שזה לא זה – יכול להיות שמי שמתאים לך היא אחרת, שלא חשבת בכלל על הסגנון הזה, אבל יכול להיות שזה הזיווג המתאים. ברגע שאתה נועל את עצמך ואתה לא מוכן להתגמש ולא מוכן לפתוח את העיניים למשהו אחר, אז ממילא אתה מוגבל, ממילא זה לא הולך. אבל ברגע שאתה מרשה לעצמך להיפתח, ללכת יותר רחוק ולא רק לפי מה שהפה החליט, אז כאן כבר יש סיכוי לדברים אחרים. זה במאמר מוסגר.

בכל אופן, איפה נמצא התיקון במצוות ציצית? אז התורה אומרת שיש מצווה שנקראת פתיל תכלת, "והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר זנים אחריהם". אומר הרמב"ן¹⁷, איך הזיכרון נעשה על ידי פתיל תכלת? 'אבל הזיכרון הוא בחוט התכלת שרומז למדה הכוללת הכל שהיא בכל והיא תכלית הכל', לא ניכנס לזה – זה קבלה, אבל 'תכלת' מלשון תכלית. 'ולכן אמר וזכרתם את כל מצוות ה', את 'כל' שהיא מצוות ה'. וזהו שאמרו מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכיסא הכבוד. והדמיון בשם, תכלת – תכלית, גם הגוון תכלית המראות כי בריחוקם יראו כולם כגוון ההוא לפיכך נקרא תכלת'. תצאו עכשיו החוצה ותסתכלו הכי רחוק שאתם יכולים מה הצבע? צבע תכלת.

מה זה אומר? פתיל תכלת נועד כדי שתוכל לראות הכי רחוק שרק אפשר. מה זה הכי רחוק שרק אפשר? כיסא הכבוד. זה אומר שבן אדם נמצא כאן ומסתכל על פתיל תכלת הוא רואה את עצמו עומד ליד כיסא הכבוד. זה בדיוק ההבדל בין הראייה המתוקנת לבין הראייה שהיא לא מתוקנת. ראייה שהיא לא מתוקנת זו ראייה שבן אדם נמצא בתוך עצמו. לי יש את האינטרסים שלי, יכולים

¹⁷ רמב"ן במדבר, ט"ו, ל"ח.

להיות גבוהים ככל שיהיו, אבל יש לי את האינטרסים שלי. למרגלים יש את האינטרסים שלהם. הם מחליטים מראש מה הולך לקרות. מעבר לזה הם לא מוכנים לפתוח את העיניים. זאת ראייה מקולקלת. כשבן אדם מסתכל בציצית, מסתכל בפתיל תכלת, אז הוא ממשיך הלאה. ר' משה שפירא אמר – זו הסיבה שפתיל התכלת נמצא על כנף הבגד. הכנף של הבגד זה בדיוק המקום שבו הבגד מסתיים, איפה שהבגד נשבר. ואז מגיעה הציצית וממשיכה את זה עוד הלאה. 'ציצית' מלשון 'מציץ' מן החרכים'. הראייה, ההבטה, הראייה עוד למרחק, שאתה לא נעצר – זה התיקון לחטא המרגלים. להסתכל קדימה, הלאה, לא להיות מוגבל.

אני חוזר למעמד הר סיני. במעמד הר סיני "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם" ולכן "לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב לא תעשון לכם". למה זה תלוי בזה? הרמב"ם כותב והזכרנו את זה כמה פעמים – בתחילת הלכות עבודה זרה הוא אומר שהחטא של עובדי עבודה זרה לא בא מתוך כפירה בריבוננו של עולם. בכלל לא. להיפך, הם טענו שודאי שיש בורא לעולם והוא מאוד נעלה ומאוד מרומם, רק בגלל שהוא כל כך נעלה ומרומם הוא נתן את ההנהגה של העולם לכל מיני משמשים. לשמש, לירח, לכוכבים – הם השליטים האוטונומיים, הם אלו שעושים את הדברים. אומר הרמב"ם אז מה הבעיה? מה החטא הכל כך גדול? אומר הרמב"ם, ברגע שהתחילו לבנות בתי מקדש לשמש ולירח ולכוכבים נשתכח ה' הגדול. כי בעצם כל הראייה הצטמצמה למה שאני רואה מול העיניים שלי – אני רואה מול העיניים שלי את השמש אני משתחוה לשמש. אני רואה את הירח אני משתחוה לירח. אבל בעצם המבט הוא הרבה יותר גדול, אסור לנו לעצור בשמש ובירח. אנחנו צריכים לדעת, הם רק משמשים, הם רק משרתים, אין להם משהו משל עצמם. תגדיל את המבט, תסתכל קדימה, הרבה הרבה מעבר. זו הכוונה. "אתם ראיתם כי מן השמים דיברתי עמכם". רגע אחד בכל ההיסטוריה אפשר להגיד שראינו נכון, זה היה במעמד הר סיני. וכיוון שראיתם כי מן השמים דיברתי עמכם, לכן לא תעשון איתי אלוקי כסף ואלוקי זהב לא תעשון לכם. הפסגה של יציאת מצרים הייתה במעמד הר סיני, בלראות את דבר ה'. "וכל העם ראים את הקלות". ואת יציאת מצרים יוסף מוביל, ולא רק את יציאת מצרים יוסף מוביל אלא גם את שעבוד מצרים יוסף מוביל. אומר השפת אמת¹⁸ 'והיינו שאחר גאולת מצרים נתרוממו בני ישראל למעלה מהטבע וניתן להם התורה שהיא עץ החיים והשורש של כל הבריאה. ממילא הם בני חורין לכן מצווין לזכור בכל יום יציאת מצרים. ולכן כתיב כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ דהיינו שבאופן זה נהג ה' יתברך להיות הגלות הכנה לגאולה שאחר כך כמו שכתוב במדרש שלוש מתנות ניתנו על ידי ייסורים תורה וארץ ישראל ועולם הבא. וזה מטעם אוהבו שחרו מוסר והיינו שרצה הקב"ה שיהיו המתנות דבר של

¹⁸ פרשת שמות, שנת תרמ"א.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת מקץ. כ"ה כסלו תשע"ח

קיימא לכן הקדים לתיתן על ידי ייסורים. וכמו שהיה גלות מצרים ייסורים לצורך מתנה של התורה, כמו כן יש לנו להבין הייסורים של גלותינו המר שהוא הכנה לימות המשיח ולעולם הבא.

מה כתוב כאן? אפשר להבין את זה במובן המיסטי בלבד – הקב"ה נתן לנו גלות כדי שנסבול ואחרי שנסבול נקבל את המתנה כי תמיד מתנה מגיעה בייסורים. אבל נדמה לי שיש פה הרבה יותר עומק בדבר הזה. הגלות מכינה את הגאולה לא רק מבחינה מיסטית, היא מכינה אותה מבחינה מהותית. זאת אומרת, יש משהו בשיעבוד מצרים שאמור להכין אותנו, לבנות אותנו בצורה הנכונה כדי שנוכל לצאת טובים יותר בגאולה. איך? בבחינה הכי פשוטה שיש. הכי פשוטה. הרי הקב"ה אומר "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים" – אני רק מוסיף עוד שתי מילים לפסוק, 'עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים מבית עבדים'. מה הכוונה? 'כי לי בני ישראל עבדים', מכוח מה? 'עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים מבית עבדים'. הקב"ה שם אותנו בבית עבדים כדי שמשם נצא עבדים של הקב"ה. אז כל הבית עבדים הזה בשביל מה הוא נועד? כדי להכשיר אותנו להיות עבדים של רבונו של עולם. עכשיו, איך הדבר הזה נעשה? אז תראו איזה בית עבדים מוזר – כולם עבדים לפרעה חוץ ממי? הכוהנים. כך נבנה בית העבדים של מצרים ויוסף הוא זה שבונה את זה כך. למה? מכיוון שהדבר הזה היה הכנה בשביל הבית עבדים של עם ישראל. עכשיו תבינו מה זה אומר – מבחינת מערכת הערכים של כל מצרי ומצרי – כל מצרי ומצרי ידע שהאדם הפשוט הוא עבד אבל אנשי הרוח הם בני חורין. מה זה יוצר בנפש של כל אחד ואחד? זה יוצר חשיבות לרוח. זה הדבר הכי בסיסי שיש. היום איך זה בנוי? אנשי הרוח הם הנעבעכים ואלו שמצליחים הם אלו שמתעסקים לא ברוח אלא בדברים הפרקטיים. אבל שם זה היה הפוך, זה היה בנוי בצורה שמי שהוא אדם מרומם, איש רוח, אז הוא בן חורין. אז נכון, זה התחיל בכוונה עבודה זרה – זה איום ונורא, אבל איפה זה המשיך? לשבט לוי. ואז ברגע שיהודי נולד לתוך השיעבוד הזה הוא נולד למצב שהוא מרגיל את עצמו לעבדות, והוא גם יודע שמי שמרומם, אנשי הרוח, הם באמת בני חורין. יוסף מכין את הפרספקטיבה הנכונה שהיא זו שאיתה עם ישראל יגיע בסופו של דבר ליציאת מצרים ולקבל את התורה. זה מה שנקרא ראייה מתוקנת. ראייה מתוקנת פירושו של דבר לא רק במובן הפיזי לראות מה שצריך, אלא במובן הערכי – כל תפיסת העולם שלך. האם הראייה שלך היא ראייה נכונה או לא? גם אצל המרגלים מה שאמרנו שזו ראייה לא מתוקנת זה לא היה עניין פיזי, זאת הייתה ראיית עולם, תפיסת עולם. יוסף בנה השקפת עולם נכונה אצל עם ישראל. הוא בנה מערכת כזו שבנויה על עבדות וחשיבות של הרוח, חשיבות של קרבה לאלוקים. ועם הדבר הזה יוסף מכין את הקרקע – זו הכוונה "שלח לפניכם איש לעבד נמכר יוסף". יוסף הוא זה שמכין את הדבר ודווקא בגלל כוח הראייה המתוקן שלו. ואחרי שעם ישראל בנו את עצמם כמו שצריך אז

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת מקץ. כ"ה כסלו תשע"ח

עכשיו אפשר להגיע למעמד הר סיני ובאמת לראות כמו שצריך, "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם". לכן יוסף הוא זה שמוביל את כל התהליך.

אצל יוסף המעלה שלו הייתה שהראייה שלו הייתה ראייה מתוקנת. הוא ראה את מה שצריך לראות והוא לא ראה את מה שלא צריך לראות. הוא נזהר מלראות את אשת פוטיפר, הוא לא נתן לעשוי לראות את רחל אימו – הוא שמר על העיניים בצורה הנכונה. ראייה מתוקנת כזו משפיעה על הראייה הרוחנית – קודשים במשכן שילה נאכלים בכל הרואה. כוח הראייה המתוקן הזה הוא כוח של ראיית עולם שיוסף מנחיל לבנים שלו, מנחיל אותו לבני ישראל. ואיך הוא עושה את הדבר הזה? הוא בונה את מצרים כמערכת שעם כל העיוות הנורא שבה, בתכונות הבסיסיות היא תיבנה נכון בשביל עם ישראל. זה בית עבדים אבל אנשי הרוח הם בני חורין. כדי לבנות הסתכלות, ראיית עולם שהיא נכונה – וראיית העולם הזאת היא ראיית העולם שמכוחה עם ישראל יכולים לצאת החוצה. וזה נכון – יוסף הוא זה שבונה את מצרים כלכלית וגם מעמדית. בגלל יוסף עם ישראל תקוע במצרים. אבל זה נכון, עם ישראל היה תקוע במצרים כדי שממצרים הם יוכלו לצאת ולקבל תורה. אז יוסף כמו שהוא זה שגורם לתקיעות של עם ישראל במצרים, הוא גם זה שמוביל את עם ישראל כשהם יוצאים ממצרים. בזכותו הם יוצאים. ופה בדיוק נמצאת הנקודה. הארון של יוסף הוא זה שיוצא לפני עם ישראל, ארון יחיד. בזמן יציאת מצרים לא היה עוד ארון, היה רק ארון אחד. הארון של יוסף הוא זה שמוביל. ואז מגיע מעמד הר סיני, מקבלים את לוחות הברית, בונים ארון – והנה יש שני ארונות. וברגע שמגיע הארון השני, הארון השני בעצם באופן טבעי אמור לסלק את הארון של יוסף – זה הרי מה שהמדרש מתאר – אמרו להם איך יכול להיות, ארון של מת וארון הקודש יכולים ללכת ביחד? מה התכוונו להגיד שאת ארון הקודש יסלקו? ודאי שלא, את הארון של המת צריך לסלק. מה התשובה לזה? קיים זה מה שכתוב בזה. מה זאת אומרת? קיים זה מה שכתוב בזה פירושו של דבר, כל מה שיוסף עשה כולו היה הכנה בשביל מה שכתוב בזה. יוסף רואה את עצמו כמכין לקראת, ובגלל שהוא מכין לקראת אז הוא יכול להיות, אז אדרבא, הוא משרת את הארון הזה. זו ההסתכלות הנכונה. אותה הסתכלות שכופרת בארון הברית, אותה הסתכלות שהפילה אותנו מיד אחרי נתינת לוחות הברית, היא אותה הסתכלות שהובילה לחטא העגל. מה שהוביל לחטא העגל זה היה אותו טס שגרם לעלייה של הארון של יוסף. מי שלוקח את הכוח של יוסף אבל משתמש בו בצורה לא נכונה, כאשר הראייה שלו היא לא ראייה כמו שצריך אלא ראייה מצומצמת של עבודה זרה – שזה אותו מיכה, כשהוא לוקח את הטס הזה אז הוא זה שמוציא את העגל. ומי היה הבא אחריו שנכשל בעגלים? ירבעם בן נבט. ירבעם בן נבט עושה שני עגלים – איפה חטאו? הגמרא בסנהדרין אומרת שהקב"ה תפס כביכול את ירבעם בן נבט בבגדו ואמר לו חזור בך, ואני ואתה ובן ישי נהלך... אז השאלה שלו הייתה מי בראש אז הוא אמר לו בן ישי בראש, אז הוא אמר

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת מקץ. כ"ה כסלו תשע"ח

אם כך אני לא רוצה. ודרך אגב זה מאוד מעניין – מה סדר הדברים כשהקב"ה אומר לו חזור בך? 'אני ואתה ובן ישי' – אז מי בראש? אתה. אז מה אתה שואל? התשובה היא, זה בדיוק מה שהיה אצל יוסף – מי יצא ראשון ממצרים? ארונו של יוסף או ארון הברית? ארונו של יוסף, ארון הברית עוד לא היה אז. אז מי בראש? יוסף. אבל אחרי שמגיע ארון הברית, אחרי מעמד הר סיני אז מי בראש? ארון הברית. כי יוסף הוא בסך הכל מכין לקראת – "שלח לפניכם איש לעבד נמכר יוסף". התפקיד שלך יוסף זה לסלול את הדרך לקראת משהו גבוה יותר. לפתוח לעם ישראל את העיניים, תראו רחוק יותר, גבוה יותר, עד שתקבלו את ארון הברית, עד שתקבלו את התורה. זה גם היה תפקידו של ירבעם בן נבט – התפקיד שלו היה, כמו שכתוב בכל כך הרבה ספרים על משיח בן יוסף שהתפקיד שלו הוא לסלול את הדרך לקראת משיח בן דוד – זה התפקיד שלך, בשביל זה אתה שם. אז הקב"ה אומר לו, חזור בך. אני ואתה ובן ישי. כן, נכון. באמת, כרונולוגית, משיח בן יוסף יגיע לפני, כי משיח בן יוסף הוא זה שמכין את הדרך לקראת – אבל זה בתנאי אחד, בתנאי שאתה יודע שאתה מכין. אתה יודע שאתה מכין. אם אתה חושב שהעסק נגמר בך, בכוח הראייה שלך, אז זו עבודה זרה. אם נשארים ונעצרים בכוח הראייה אז זה איום ונורא. חייבים לדעת שהראייה מובילה אותך אל אותו תחום שמעבר, אל אותו תחום שכבר לא רואים אותו. אל המעבר. רק כך זה יכול להיות תחנה. אז אצל יוסף באמת 'קיים זה מה שכתוב בזה'. יוסף ביטל את עצמו לגמרי לפני ארון הברית. באותה מידה ירבעם בן נבט היה צריך לבטל את עצמו לגמרי לפני מלכות בית דוד. ברגע שזה ככה אז אין בעיה, כולם הולכים בגן עדן. אם לא, חלילה זו עבודה זרה.

אני חושב אגב שזה ההבדל גם בין העלה שור לבין העגל. העגל הוא הילד והעלה שור' זה האבא. הבן יש לו הסתכלות של ילד, לעומת האב שיכול לראות את הדברים בצורה יותר רחבה. אז בזמן שיוצא הכוח המתוקן אז יוצא השור שזה יוסף, אבל בזמן שמשתמשים בזה בצורה שהיא לא מתוקנת אז יוצא מזה העגל.

מה שאנחנו לומדים מכאן זה שיוסף הוא זה שנשלח כדי לבנות את מלכות מצרים, פיזית, כלכלית, מעמדית, רוחנית – וכל הדבר הזה הוא כדי להכשיר את הקרקע לעם ישראל שיוכלו להיבנות כמו שצריך ועל ידי זה יצאו ממצרים, הם יקראו בזכותו של יוסף, את התורה נוכל גם לקבל בזכות כוח הראייה של יוסף. הכל נסלל על ידי יוסף. אבל כל זה בתנאי אחד – 'קיים זה מה שכתוב בזה'. לדעת, אתה מכין ואז אתה מתבטל בפני האמת הגדולה.